

ÖSSZEFOGLALÓ

A

PROGRAMTANÁCS VITÁJÁRÓL

VII.

Téma: Vallásosság, egyháziasság és politika

I. Csökken vagy nő a vallásosság? Mi a helyzet a világban?

Hosszú ideig az a meggyőződés uralkodott, hogy a modernizációval együtt a vallás szerepe a világban fokozatosan háttérbe szorul. Mára kiderült, hogy a vallásosság csökkenése már eddig is csak európai-nyugati, és nem világjelenség volt. Tény, hogy az európai-nyugati kultúrában a vallás nem befolyásolja alapvetően valakinek a politikai meggyőződését, mindennapi életét. Ezzel együtt azonban az is igaz, hogy a tíz legnépesebb állam közül négy erőteljesen muzulmán, hogy a katolikusok száma Európában ugyan csak 5 %-kal, de Afrikában 150 %-kal nő, és az Egyesült Államokban is közismerten nagy a vallásgyakorlók aránya. (A fiatal amerikaiak 57 %-a imádkozik naponta, míg a franciáknál ez az adat 9 %-os, az oroszoknál 8 %-os, az osztrákoknál 7 %-os.) Egyes kutatók szerint már csak azért is nőhet a vallásos emberek száma, mert hagyományosan több gyerek születik a hívő családokban. Európában is bizonyos változást idézett elő az un. „vallási piac” megélénkülése, (a kifejezést természetesen nem lebecsülő értelemben használják), ami azt jelenti, hogy a különböző kisegyházak, nem hagyományos vallási közösségek megjelenésével nőtt a vallási kínálat, a vallás világa sokszínűbbé vált, ami növelte vonzerejét és a vallás iránti keresletet is.

Mások úgy vélekednek, hogy a vallásosság aránya nem változott lényegesen, de a vallások megjelenése erőteljesebbé, markánsabbá vált azáltal, hogy a politikai világrendszerek törésvonalait felváltották a világcivilizációk törésvonalai, ami magával hozta a civilizációs-kulturális meghatározottságban mindig nagy szerepet játszó vallások láthatóbbá válását.

Az egyes országok vallásossága sem a modernizációs szinttel és a gazdasági fejlettséggel függ össze. A „szegény és vallásos” országok közé sorolják a fejlődő világ államait, Lengyelországot és Romániát, stb. A „szegény és nem vallásos” országok közé tartozik Magyarország, Oroszország, Litvánia, Ukrajna, stb. „Gazdag és vallásos” országnak számít az USA, Izrael, Olaszország, „gazdagnak és nem vallásosnak” Franciaország, Anglia, Dánia, Svédország, Németország, Kanada, Japán.

Egy-egy ország vallásosságának aránya a nyugati világban nem feltétlenül függ össze az egyházi intézményrendszer mértékével. **A kontinentális modellben az állami intézmények világnézetileg semlegesek**, és viszonylag kicsi az egyház iskolafenntartó szerepe (Ausztriában 5 %, nálunk egyelőre 7 %.) Angliában viszont az iskolák 23 %-át az egyház tartja fent, ugyanakkor a nagyobb arányban vallásos USA-ban ez csak 7 %.

Egyház és állam következetes szétválasztásában Európa nagy kihívás elé került a bevándorlások kapcsán. (Lásd a francia „kendővitát” stb.) Erre a kihívásra az országok különbözőképpen kereshetik a választ. A hagyományos kontinentális modellnek megfelelően ragaszkodhatnak az állami intézmények, elsősorban iskolák világnézeti semlegességéhez, ugyanakkor ösztönözve és elfogadva a kultúra pluralizálódását, a kulturális közösségek önállósodását, a multikulturális berendezkedést. Vannak azonban aggasztó jelei a multikulturális szemlélet gyengülésének (Angela Merkel kijelentései, a svájci népszavazás, stb.), amely oda vezethet, hogy egyes országok „védeni” akarják saját hagyományos egyházaikat, és bezárkózással, illetve a saját egyházaikra való nagyobb támaszkodással próbálják kezelni a problémát. Magyarországon ugyan a bevándorlás messze nem tömeges, de nem kérdés, hogy az új magyar kormány egy ilyen európai diskurzusban a multikulturális modell ellenében, a bezárkózás mellett lépne fel.

II. A magyar helyzetről

Magyarország azok közé az országok közé tartozik, ahol viszonylag alacsony azoknak az aránya, akiknél a vallás a mindennapi élet része. Egy 2008-as felmérés szerint a tizennégy volt szocialista ország közül az erős vallásosság szempontjából hátulról a negyedik vagyunk a sorban (az NDK-t, Csehországot és Szlovéniát előzve). Ugyanakkor pl. a határon túli magyarok körében a vallásosság – az adott ország társadalmi szokásai mellett nyilván a vallások és egyházak közösség megtartó szerepe miatt – jóval magasabb. Magyarországon az egyáltalán nem hívők aránya 15 %, Erdélyben 1,2 %, Kárpátalján 0,6 %, a Felvidéken 4,5 %.

A pontos hazai arányok mérésére a népszavazás kérdései nyilvánvalóan nem alkalmasak, itt többnyire mindenki azt a felekezetet mondja be, amelyhez születésekor szülei révén tartozott. Ezért a méréseket különböző fokozati skálák segítségével végzik. Felhasználják a templomba járás gyakoriságát vagy a meggyőződés mélységét stb. Eszerint **a magyar társadalom fele, amelynek szociológiai jellemzői megegyeznek az átlaggal, azt állítja magáról, hogy ő „a maga módján vallásos”, és nem feltétlenül egyháza tanításait követve. 13,2 % vallja magát egyházak tanításait követő hívőnek.** A 15-30 év közöttiek 8 %-a járt hetente templomba, ritkábban, inkább csak az ünnepeken 41 %, a többi gyakorlatilag nem, vagy legfeljebb esküvőn, kereszttel. Ugyanakkor szemlátomást azok a szülők is szívesen járatják hittanra a gyerekeiket, akik

maguk csak laza kapcsolatban vannak a vallással. A középiskolások fele nyilatkozik úgy, hogy korábban járt hittanra. A teljes népességnek 50 %-a bízik az egyházakban, ezen belül nagyon bízik 20 %.

A legkevésbé vallásosnak a nagyvárosi szakmunkásság és a műszaki értelmiség mondja magát. Az életkori megoszlást tekintve az idősebb embereknél az erős vallásosság az alacsonyabb iskolázottságúak körében a nagyobb, a fiatalabbaknál ez már nincs így. **Az igazán vallásosok világa is ketté szakadt, a kevésbé iskolázott, idősebb falusiakra és a legalább érettségizett vallásos középosztály tagjaira.**

A magyar társadalom ugyanakkor többségében nem pártolja az egyházak intézményfenntartó szerepének a mostaninál jelentősebb közfinanszírozását. Egy felmérés szerint 54 % szerint az egyházak oktatási, szociális stb. intézményeit részben az államnak, részben azonban a hívőknek kell finanszíroznia. Több mint 38 % szerint kizárólag az egyháznak saját vagyonából, vagy a hívőknek kell a költségeket vállalnia, és csak 7 % véli a finanszírozást teljesen az állam feladatának. A közvélemény az egyházi szociális intézmények közfinanszírozását jóval nagyobb arányban helyesli, mint egyéb, akár oktatási intézményeikét.

III. Vallás és baloldal

A baloldal nem (csak) az ateistáké, **az MSZP nem a vallástalanok gyűjtőhelye. De mindenképpen azoknak a pártja, akiknek számára a vallásszabadság csorbíthatatlan alapérték.** (Ezt az elvet legkövetkezetesebben a francia baloldal képviseli.) A vallásszabadság, egyház és állam szétválasztása elvének feltétlen tiszteletben tartása az MSZP társadalmi bázisának értékítéletével is egybeesik. A leginkább világias értékeket valló két társadalmi csoport: a városi szakmunkásság és a műszaki értelmiség az MSZP jobb korszakaiban szavazóbázisának fontos részét képezte. A rendszerváltás után az egyházakban feltétel nélkül bízók, politikai szerepüket is elfogadhatónak tartók a legkisebb arányban az MSZP-ben (és akkor még a Fideszben) voltak megtalálhatók.

Az MSZP e tekintetben (nyilván az iskolafinanszírozás árnyaltabb megközelítésével) magáévá teheti azokat az elveket, amelyeket legszemléletesebben (a közismerten vallásos Amerikában!) Kennedy elnök fogalmazott meg: **"Olyan Amerikában hiszek, ahol az állam és egyház elválasztása teljes, ahol a katolikus papok nem szabják meg az elnöknek, miként viselkedjen, és a protestáns lelkészek nem mondják meg híveiknek, kire szavazzanak; ahol semmilyen egyház vagy egyházi iskola nem kap támogatást közpénzből vagy politikai preferenciák alapján; amely nem protestáns, nem katolikus, nem zsidó, ahol a vallási testületek nem kívánják közvetlenül vagy közvetetten érvényesíteni akarataikat a lakossággal szemben vagy köztisztviselők nyilvános szereplése révén."**

IV. Vallás és jobboldal

Jogos a kérdés, hogy egy olyan országban, ahol az emberek többségénél nem a vallás határozza meg mindennapi életüket, **miért tartja fontosnak a közismerten pragmatikus Fidesz a vallásosság hangsúlyozását, a vallási-egyházi szimbólumok használatát.** Mivel kevésbé hihető, hogy a Fideszes vezetők hitbéli „megvilágosodásáról” van csak szó, valószínű, hogy az okok a következők:

- A Fidesz összetartó szimbolikus elemeket keres egyébként könnyen széteső táborához, és ezeket találja meg a nemzeti illetve vallási jelképekben és érzésekben, amelyeket szembe kíván állítani a „nemzetietlen és istentagadó” baloldallal, a „kommunistákkal”.
- A Fidesz választott világnézete nem csak, sőt egyre kevésbé a politikai konzervatizmus, jóval inkább valamiféle általános kulturális és életviteli konzervatizmus, bezárkózás, maradiság, amelynek jelképeit könnyen kölcsönözhetette a világ különböző egyházi és vallási mozgalmaihoz képest hagyományosan konzervatívabb magyar egyházaktól.
- A vezérkultusz, a feltétlen azonosulás követelménye, a militáns politizálás olyan közösséget követelt meg, amely sokkal kevésbé a programok mentén szerveződő modern politikai pártokra, inkább a politikát valláspótléknak tekintő szervezetekre jellemző. A „valláspótló” politika természetes módon találhatta meg vallási jelképrendszerét.
- Nem elhanyagolható az a szempont sem, hogy a magát a vallás, az egyházak védelmezőjének feltüntető Fidesz ezáltal egy ugyan nem társadalmi többséget alkotó, de fegyelmezett és könnyen megszólítható szavazóbázist is nyerhet.
- A Fidesz saját alternatív politikai elitjének kiképzésére kívánja felhasználni az egyházi intézményeket (azok szándékaitól függetlenül).

Összefoglalóan megállapítható, hogy **amikor a Fidesz vallási vagy egyházas jelképeket használ** a Szent Koronától Mária országán keresztül az istenhit törvényekben való megnevezéséig, **nem a keresztény valláshoz vagy az egyházakhoz, hanem magához a Fideszhez való kötődést akarja erősíteni.** Nem a hívők táborát kívánja gyarapítani, hanem saját táborának kötelekeit szorosabbra vonni és jelképessé emelni.

V. Az MSZP teendői

- Az MSZP-nek következetesen ki kell tartania egyház és állam szétválasztása és a teljes vallásszabadság mellett, egyaránt védve ezzel a vallásos és a vallástalan emberek gondolatszabadságát. Erdő Péter ismert állításával szemben (a vallás nem magánügy) ki kell tartania amellet, hogy a politika és az állam szempontjából a vallás igenis magánügy, amelynek gyakorlásához vagy nem gyakorlásához az Alkotmány szerint minden jogot és szabadságot biztosítani kell. Az MSZP támasszon igényt az új Alkotmánnyal szemben ezen elvek érvényesítésére, és ennek szellemében készüljön föl a várható új egyházi törvény vitájára.
- Az MSZP képviselje az állam kötelezettségét a világnézetileg semleges közszolgáltatásokra. Álljon ki amellet, hogy minden állampolgárnak joga van világnézetileg semleges oktatáshoz, az ilyen intézményekben való gyógykezeléshez és szociális ellátáshoz. Bírálja azt a folyamatot, amely az önkormányzatokat iskoláik egyháznak való átadására ösztönzi. Lépjen fel azzal az igénnyel, hogy ha a településen egyetlen óvoda, iskola van, annak meg kell őrizni világnézeti semlegességét.
- Az MSZP legyen partner a közfeladatokat ellátó egyházi intézmények finanszírozásának világos, átlátható elvek alapján történő rendezésében, amelyben az állam szigorúan és kiszámíthatóan betartja saját kötelezettségeit, de nem hozza hátrányba az állami-önkormányzati intézményeket az egyházi intézményekkel szemben
- Az MSZP közeledjen tisztességes partnerként az egyházakhoz, tekintse őket számos fontos társadalmi kérdés megoldásában (roma integráció, társadalmi leszakadás, szociális kérdések, harc a megkülönböztetés ellen) szövetségesnek, de továbbra is utasítsa el az egyházak direkt politikai szerepvállalását. Ezeknek az elveknek a jegyében ellenzékben is tartson fenn kapcsolatot az egyházakkal, ismertesse meg őket fontosabb szociális kezdeményezéseivel.
- Az MSZP tartson fenn külön segítő kapcsolatot az egyházi alapon működő karitatív és szociális szervezetekkel, közösségekkel, egy-egy konkrét probléma megoldásában lépjen velük együttműködésre, fejezze ki elismerését munkájuk iránt.
- A bigottan vallási és világi szemlélet ütközését mutató kezdeményezések esetében (abortusz, vasárnapi nyitva tartás, nők társadalmi szerepe, az egyes családformák megítélése stb.) az MSZP képviselje a többség véleményét tükröző nyitottabb, több szabadságot adó álláspontot.